

Barbara Rucka

40 LAT MUZEUM PAŃSTWA MUSZYŃSKIEGO

HISTORIA MUZEUM

Muzeum w Muszynie zostało oficjalnie otwarte w dniu 3 sierpnia 1958 roku. Wtedy nosiło nazwę: Muzeum Pamiątek Muszyny. W księdze pamiątkowej pod powyższą datą znajdujemy zapis:

Z inicjatywy opiekuna społecznego nad zabytkami i prezesa koła Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego w Muszynie rozpoczęto starania, mające na celu założenie „Muzeum Pamiątek Muszyny”. Równoległe ze staraniami o lokal na muzeum, prowadzono przez miejscowy radiowóz zbierkę eksponatów i pieniędzy. Łańcuch zbiórki pieniężnej zapoczątkowali członkowie zarządu PTTK, w skład którego wchodził: Prezes Rojna Karol, Wiceprezes — mgr Gruszevska Maria, Sekretarz — Jeżowski Kazimierz, Skarbnik — Miazga Kazimierz. Zarządowi aktywnie pomagali: Stanisław Gomółka, Józef Paczosa, Józef Serwiński, Andrzej Skalski, Mikołaj Szyłow, Jerzy Niedziałek, Lucjan Machniewski, Henryk Wójcik, Marian Ruchała. Po dwuletnich staraniach uzyskano pomieszczenia dla muzeum w zabytkowym budynku „Dworu Starostów”, należącym do Nadleśnictwa Państwowego, a przez radiowóz zebrano kwotę 2250 zł. Z tym zasobem gotówki przystąpiono do remontu lokalu. Przy remoncie i oczyszczaniu lokalu pomagała młodzież Związku Harcerstwa Polskiego szkoły podstawowej nr 1 z Muszyny, młodzież ZHP Zasadniczej Szkoły Metalowo-Drzewnej z Krynicy, i będąca w tym czasie na obozie harcerskim młodzież hufca ZHP z Jarocina.

Żywo interesował się pracami i pomagał choć z daleka b. mieszkaniec Muszyny Adam Czarnowski z Warszawy, dr Wiktor Medwecki z Krakowa i Franciszek Kmiotowicz, przebywający w Kanadzie.

W uroczystości otwarcia wzięli udział m.in. prezes Okręgowej Komisji Opieki nad Zabytkami w Krakowie mgr Adam Jagielski, przewodniczący Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Muszynie Antoni Przybylski, działacz PTTK w Warszawie — Adam Czarnowski, prezes PTTK w Krynicy — dr Julian Zawadowski. Wszyscy goście mówili o znaczeniu muzeum jako placówki kulturalno-oświatowej i życzyli mu pomyślnego rozwoju.

Kolejnego zapisu w księdze pamiątkowej dokonał pierwszy kustosz muzeum, Karol Rojna, który tak określił cele, jakie przyświecały mu przy tworzeniu tej jednostki: Zakładając Muzeum Pamiątek Muszyny pracowałem nad przeszłością dla przyszłości. Niech ten skromny zbiór pamiątek po proajcach Muszyny stale wzrasta, jako żywa księga dla przyszyłych naszych pokoleń.

W sierpniu w muzeum miała miejsce wystawa fotograficzna „Piękno Muszyny Zdroju”, prezentująca amatorskie prace Adama Czarnowskiego oraz Mieczysława Jarończyka.

Ekspozycję muzealną otwarto przy niewielkiej ilości eksponatów; do 1969 roku zgromadzono ich 288 (pierwsza księga inwentarzowa). Początkowo patronat nad placówką sprawowało miejscowe koło PTTK oraz Urząd Miasta. W 1968 roku Muzeum zostało przejęte przez Zarząd Oddziału PTTK w Krynicy. Zatrudniono wtedy nowego kierownika muzeum — historyka sztuki Agnieszkę Bujarską. W okresie jej działalności pozyskano, podczas poszukiwań w terenie, wiele ciekawych eksponatów z dziedziny etnografii i sztuki ludowej. Zakupiono je z funduszu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz Zarządu Głównego PTTK. W roku 1972 muzeum posiadało 572 eksponaty. Dzięki staraniom Agnieszki Bujarskiej powstała profesjonalnie wykonana ekspozycja historyczna. Stroną plastyczną zajęła się krakowska artystka Teresa Białas-Terakowska.

W 1972 roku nastąpiła kolejna zmiana kierownika muzeum — stanowisko to zostało powierzone Wiesławie Czernieć. Kontynuując pracę, zaczęta przez swoich poprzedników, dokonywała ona zakupów (tym razem tylko z funduszy ZG PTTK), organizowała wystawy czasowe, prelekcje, prowadziła prace badawcze dotyczące okolicznych zabytków, historii rodów muszyńskich, strojów mieszczkańskich, a także miejscowej gwary. Jej niezwykle aktywną działalność przerwała choroba, która zmusiła ją do rezygnacji z czynnej pracy zawodowej. Wiesława Czernieć zmarła po dwuletniej walce z chorobą 17 III 1990 roku.

W roku 1986 pracę w muzeum rozpoczęła, jako nowy kierownik, Barbara Rucka. Przez dwa lata pracowały wspólnie z Wiesławą Czernieć. Po jej rezygnacji muzeum posiadało jednoosobową obsługę. W latach 1986-1997 zakupiono 137 eksponatów, darowanych zostało 519, pozyskano 160. Dokonano konserwacji 55 eksponatów. Obecnie w zbiorach muzeum znajduje się 2550 eksponatów.

SIEDZIBA MUZEUM

Budynek, będący obecnie siedzibą Muzeum Regionalnego PTTK, czyli Muzeum Państwa Muszyńskiego, potocznie nazywany jest „Zajazdem”, gdyż taką funkcję pełnił w okresie istnienia starostwa muszyńskiego. Obiekt ten wchodzi w skład pod-zamkowego zespołu dworskiego, z którego zachował się również dwór starostów i kordegarda. Zajazd wybudowano prawdopodobnie na przełomie XVIII/XIX wieku i stanowił niegdyś całość z karczmą, która istniała do lat 30. naszego stulecia. Zarówno gospodarze, jak i zatrzymujący się podróżni, mieszkali w zajeździe (gospoda). Karczma natomiast pełniła rolę dzisiejszej restauracji, gdzie każdy przybyły — miejscowy czy podróżny — mógł liczyć zarówno na posiłek, jak i na coś mocniejszego. Namacalnym dowodem istnienia karczmy były odkopane podczas robót ziemnych w 1972 roku części fundamentów i sklepień. Muzeum posiada fotokopie planów tej karczmy. Opierając się na nich można stwierdzić, że była to typowa polska karczma z przełomu XVIII/XIX wieku. Był to obszerny, podpiwniczony, murowany budynek z wielką sklepioną sienią w części środkowej. Ciągnęła się ona od bramy wjazdowej do obszernego stanu (szopa, stajnia, powozownia), położonego w południowo-zachodniej stronie zespołu dworskiego. Do czasów współczesnych dotrwały jedynie elementy z wystroju dawnego zajazdu, które wchodziły w skład ekspozycji etnograficznej.

Muzeum Regionalne w Muszynie (fot. Stanisław Murzyn)

DZIAŁALNOŚĆ BIEŻĄCA

W ostatnich latach nacisk kładziono na prace remontowe sal wystawowych, badania archeologiczno-zabezpieczające przy ruinach zamku i piwnicach pod Rynkiem w Muszynie. Dzięki pomocy wielu instytucji, m.in. Państwowej Służby Ochrony Zabytków w Nowym Sączu, Zarządu Oddziału PTTK w Kynicy, Zarządu Głównego PTTK, Urzędu Miasta i Gminy Uzdrawiskowej w Muszynie, przeprowadzono prace, których koszt waha się w granicach 50-60 tysięcy złotych.

Mimo prac remontowych w latach 1996-1998 muzeum prowadziło pełną działalność statutową. Wykonywana była konserwacja zachowawcza zbiorów i ich opracowanie naukowe. W ramach akcji oświatowej muzeum prowadzi lekcje muzealne oraz prelekcje dla grup zorganizowanych. W ciągu roku przeprowadzanych jest około 35 takich lekcji oraz ponad 70 prelekcji.

Placówka nasza udostępnia materiały osobom piszącym prace o regionie. W ciągu dziewięciu lat (1990-1999) z pomocy takiej korzystało 103 osoby. Oprócz pracy oświatowej muzeum prowadzi działalność na rzecz ochrony zabytków. Wraz z Urzędem MiGU w Muszynie występowało z wnioskami o wpisanie obiektów do rejestru zabytków, między innymi siedziby muzeum — „Zajazdu”. Wystosowane wnioski zostały pozytywnie rozpatrzone. Muzeum współpracuje z Urzędem MiGU, Towarzystwem Miłośników Ziemi Muszyńskiej oraz Wojewódzkim Konserwatorem Zabytk-

ków przy remontach zabytkowych kapliczek, a także przy oczyszczaniu i zabezpieczeniu ruin zamku.

Muzeum prowadzi również działalność wydawniczą. Dzięki współpracy z Ośrodkiem Kultury Turystyki Górskiej na Jaworzynie Krynickiej udało się w roku 1990 wydać foldery: „Muzeum Regionalne PTTK w Muszynie”, Szlakiem zabytków Muszyny”, „Zarys historii Klucza Muszyńskiego”, „Muszyna i okolice”. W ramach współpracy z Towarzystwem Miłośników Ziemi Muszyńskiej w latach 1990-1999 muzeum brało udział w redagowaniu *Almanachu Muszyny* (rocznik historyczno-krajoznawczy), *Echa Muszyny* (miesięcznik), opracowało monografię muszyńskiego parafialnego kościoła pw. św. Józefa oraz informator „Zabytkowe świątynie regionu muszyńskiego”.

W pracy muzeum od lat pomagali burmistrzowie miasta, dyrektor Miejskiej Biblioteki w Muszynie, pracownicy Państwowej Służby Ochrony Zabytków oraz wielu sympatyków, zainteresowanych rozwojem naszej placówki.

Muzeum, oprócz stałej działalności wystawienniczej, organizuje również wystawy czasowe — średnio cztery w roku. Przeciętna roczna frekwencja wynosi 5000 osób.

STAŁE EKSPOZYCJE MUZEUM

Po remoncie sal wystawowych zmieniła się kolejność zwiedzania naszej ekspozycji. Odwiedzających muzeum gości pragniemy wprowadzić w dawny świat mieszczan muszyńskich.

Sala przedsiionkowa

W pomieszczeniu tym zwiedzających wita postać mieszczyki muszyńskiej w oryginalnej spódnicy wełnianej, pod którą falują pięknie haftowane białe halki. Postać okrywa olbrzymia chusta, tzw. „tybetka”. Głowę mieszczyki zdobi oryginalny czepiec tiulowy przystrojony kwiatami. W przedsiionku przeważa sztuka ludowa. Malarstwo reprezentują prace Karola Rojny (legends muszyńskie przedstawione na szkle) oraz Barbary Cichy.

W dziale rzeźb przeważają dzieła takich twórców, jak: Józef Citak, Józef Sikorski, Jan i Stanisław Niewolowie, Piotr Zelek i Edward Grucela. Ciekawostką są oryginalne i bogate w formie rzeźby oraz naczynia gliniane, wykonane przez Kunegundę Jeżowską i małżeństwo Tylusiów ze Złockiego.

Archiwum, biuro i ekspozycja regionalna

Na lewo od wejścia znajduje się biuro, gdzie oprócz biletów wstępu zwiedzający mogą nabyć publikacje o regionie oraz skorzystać w czytelni z muzealnych materiałów archiwalnych. W izbie tej podczas remontu odkryto dość rzadko spotykany system grzewczy. W ścianie zewnętrznej (dookoła), na wysokości około 40 cm od podłogi, przebiega poziomo kanał zakończony w narożach paleniskami, które rozmieszczono na przemian z otworami do czyszczenia przewodu. W pewnym miejscu kanał wznosi się pod kątem prostym w górę i przechodząc w ścianę działową znajduje ujście w kominie. Po remoncie wyeksponowane zostały dwa paleniska oraz ciąg grzewczy w dolnej części pomieszczenia.

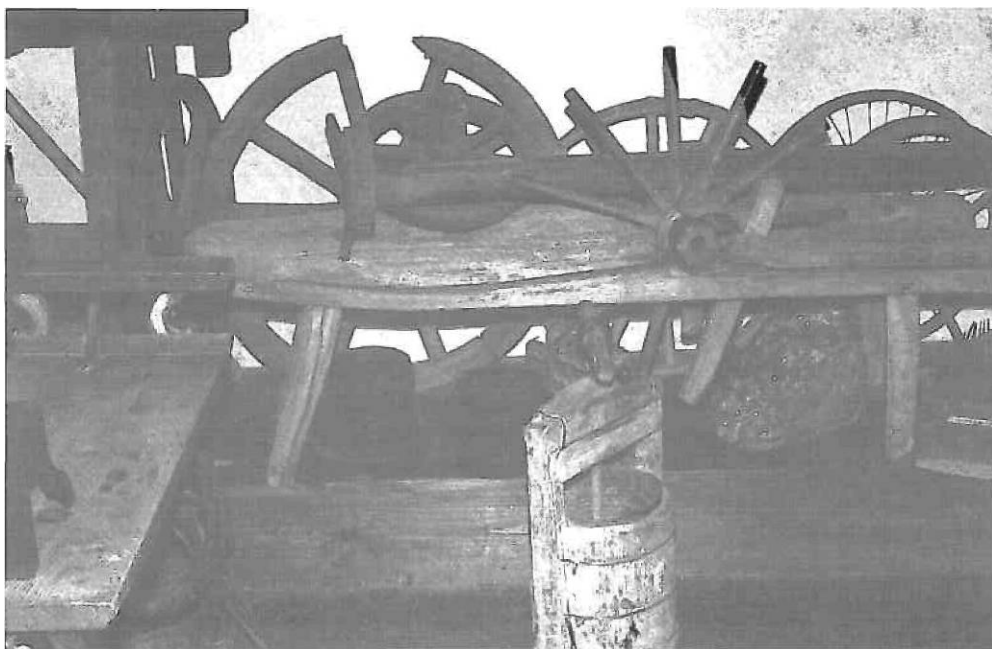
Sala podzielona jest na część archiwalną oraz część ekspozycyjną. W części archiwalnej zgromadzone zostało około 600 książek dotyczących historii, krajoznawstwa i turystyki na terenie dawnego „Państwa Muszyńskiego”. W zbiorach posiadamy również kolekcję 450 zdjęć oraz dokumentów archiwalnych.

W drugiej części sali znajduje się ekspozycja obrazująca historię i kulturę Łemków. Najcenniejszym zabytkiem tego działu jest ikona z wizerunkiem Chrystusa, dodatkowo ozdobiona mosiężną grawerowaną koszulką. Ciekawostką jest trzymetrowy sások, tzw. dłubanka, wykonana z jednego kawałka pnia jodły o przekroju 1,5 m. Na uwagę zasługują także spódnice łemkowskie z płótna *drukowanego*, wykonanego w farbiarni Buszka w Muszynie.

Możemy tutaj podziwiać również kolekcję skrzyń, między innymi: cechowe, wianowe i podróżne. Dwie z nich są wyjątkowo piękne. Pierwsza, będąca prawdopodobnie własnością cechu krawieckiego, na przedniej desce ma wyrzeźbione emblematy: żelazko i nożyce. Druga skrzynia to podróżny sepet biskupi, pochodzący z XVI wieku. Na zewnętrznej jego ścianie namalowano obraz Świętej Rodziny. Na wieku — od wewnątrz — herb Pomian oraz insygnia biskupie.

Ekspozycja etnograficzna

Sala znajdująca się na prawo od wejścia prezentuje zbiory etnograficzne. W dziale tym zgromadzono sprzęty, narzędzia i ubrania używane na co dzień w gospodarstwie domowym, m.in. łemkowskie jarzma i chomąta na woły, mieszcząca pralkę

Ekspozycja muzealna (fot. Barbara Rucka)

„półautomatyczną” (II połowa XIX w.), muszyńskie i łemkowskie stroje kobiece, młynki do palenia kawy, żelazka, kołowrotki, maglownice itp.

Jednym z ciekawszych eksponatów jest rzadko spotykany ręczny typ tokarni z dwoma kołami i przekładnią. W roku 1996 przybył ekspozycji również nożny typ tokarni. Oba te obiekty pochodzą sprzed około 100 lat. Ciekawostką są też wielkie siekacze do mięsa z podwójnymi ostrzami (90 cm x 35 cm), które były używane w miejscowej masarni jeszcze na początku naszego stulecia. Jediną pozostałością istniejącej do 1920 roku farbiarni płótna w Muszynie są drewniane klocki do druków oraz próbki materiałów, które były tu wytwarzane.

Osobną kolekcję stanowią narzędzia używane przez pasterzy wypasających w tym regionie owce. Znajdują się wśród nich: żeliwne kotły do warzenia sera owczego, prasy do sera, drewniane cedzaki, skopki na mleko, ława do gręplowania wełny oraz pasterska torba z borsuka.

Od 1998 roku część ekspozycji etnograficznej stanowi wyposażenie dawnego zajazdu, tj: szafa grająca, bas, kolekcja ozdobnych butelek z XVIII/ XIX wieku, stół z ławą i typowy muszyński kubek z przegródką — dla wąsatych mieszczan.

Ekspozycja historyczna

W kolejnym pomieszczeniu turyści mogą zapoznać się z historią „Państwa Muszyńskiego”, oglądając fotokopie dokumentów archiwalnych, starych zdjęć, rycin i drzeworytów. W sali tej wita nas spoglądający srogo z ryciny pierwszy duchowny właściciel Muszyny (od 1288 roku), biskup krakowski Paweł z Przemankowa. Oglądając kolejne plansze dowiadujemy się o pierwszych kupcach prowadzących swe karawany traktem węgierskim wzdłuż Popradu, o zbójnikach, którzy ich ograbiali oraz o wojsku muszyńskim — harnikach — łapiących niepoprawnych bandytów i odstawiających ich przed oblicze surowego „sądu kryminalnego”. W sali tej przybliżone są również sylwetki trzech słynnych Polaków, których losy na krótko splotły się z Muszyną, tj. Jana Kochanowskiego, Kazimierza Pułaskiego i Jana Matejki.

Najcenniejszym eksponatem tego działu jest oryginalny dokument spisany na pergaminie, dotyczący cechów miasteczka Tylicz. Dokument, znajdujący się obecnie w konserwacji, wydany został w dniu 14 VI 1725 roku na zamku w Muszynie przez biskupa krakowskiego Konstantego Felicjana Szaniawskiego. Do ciekawostek tego działu należy również: karabin skalkowy (XVIII w.), broń ćwiczebna (XVIII/XIX), topór katowski, szabla, oraz moneta z XVII w. W zbiorach muzeum znajdują się także nieliczne judaika.